

DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2025-53-57>

УДК 336.02:351.72:355.02

Гуть Євген Миколайович

здобувач ступеня доктора філософії,

Приватний вищий навчальний заклад «Європейський університет»

ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-3585-8328>**Yevhen Gut**

Private Higher Educational Institution «European University»

СОЦІАЛЬНО ОРІЄНТОВАНА ФІСКАЛЬНА ПОЛІТИКА В УМОВАХ ВІЙНИ: ЗАГРОЗИ, ОБМЕЖЕННЯ ТА АДАПТАЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ

SOCIALLY ORIENTED FISCAL POLICY IN TIMES OF WAR: THREATS, LIMITATIONS AND ADAPTATION MECHANISMS

Анотація. У статті досліджено трансформацію соціально орієнтованої фінансової політики України в умовах війни. Визначено основні фінансові обмеження, що зумовлюють зниження спроможності держави забезпечувати соціальний захист: падіння податкових надходжень, дефіцит бюджету, зростання витрат на оборону, залежність від зовнішньої допомоги, пошкодження інфраструктури. Проаналізовано соціальні ризики, спричинені скороченням соціальних програм, зростанням нерівності, посиленням вразливості домогосподарств. Обґрунтовано систему адаптаційних механізмів соціально орієнтованої фінансової політики, зокрема цифровізацію виплат, підвищення адресності, реформування пільг, використання міжнародного фінансування та державно-приватне партнерство у сфері соціальної інфраструктури. Запропоновані напрями спрямовані на збереження базових соціальних гарантій і формування стійкості у сфері публічних фінансів.

Ключові слова: фінансова політика, соціальний захист, війна, бюджетні обмеження, адаптаційні механізми, адресність, цифровізація, публічні фінанси.

Summary. The article considers the current issues of transforming the socially oriented fiscal policy of Ukraine in the conditions of a full-scale war. It is emphasized that the fiscal system has been significantly burdened due to the increase in defense spending, humanitarian response and elimination of the consequences of the destruction of critical infrastructure. At the same time, the social function of the state remains decisive in maintaining social stability, cohesion and the ability to economic recovery. In such conditions, there is an objective need to adapt fiscal policy to the realities of wartime without losing its social orientation. The paper analyzes the key fiscal constraints on the implementation of social policy: a reduction in the budget revenue base, a significant deficit in public finances, restrictions on financing social programs, uneven access to services, and increased external financial dependence. Critical risks are identified: deepening poverty, a decrease in the quality of life of the population, increased social tension, and depopulation trends. The need to reorient fiscal policy to protect the most vulnerable categories of the population is indicated, especially internally displaced persons, large families, people with disabilities and residents of frontline regions. The article substantiates the system of adaptation mechanisms of socially oriented fiscal policy in martial law conditions. Key tools include the digitalization of social payments, expanding the targeting of assistance, introducing a single digital platform for registering needs, flexible budget planning with reserve funds, and including international assistance in the public finance system. Particular attention is paid to reforming the system of benefits, developing public-private partnerships in the field of social infrastructure, and supporting households through tax instruments. It is emphasized that an effective socially oriented fiscal policy in war conditions should be based on the principles of inclusiveness, transparency, flexibility, and result orientation. It should perform not only compensatory, but also stabilizing and restorative functions. Successful adaptation of such a policy will help preserve the social potential of the nation, strengthen the legitimacy of the state, and create the basis for long-term socio-economic growth in the post-war period.

Keywords: fiscal policy, social protection, war, budget constraints, adaptation mechanisms, targeting, digitalization, public finances.

Постановка проблеми. Повномасштабна війна, що триває в Україні з 2022 року, кардинально змінила умови функціонування держав-

ної фінансової системи, спричинивши масштабні виклики для реалізації соціально орієнтованої політики. У період збройного конфлікту фінансова

політика держави вимушено переорієнтовується на забезпечення обороноздатності, мобілізацію ресурсів для фінансування армії, реагування на гуманітарні кризи та подолання наслідків руйнування інфраструктури. Це супроводжується високими темпами зростання бюджетного дефіциту, боргового навантаження, зниження доходів бюджету, інфляційним тиском і поглибленням соціальної нерівності.

Значна частина державних видатків переорієнтовується на військовий сектор, що закономірно призводить до обмеження фінансування у сфері соціального захисту, охорони здоров'я, освіти, підтримки вразливих категорій населення. Водночас саме у період воєнної нестабільності потреба у посиленні соціальної функції держави набуває особливої ваги, оскільки забезпечення базових потреб населення, зниження соціальної напруги та підтримка внутрішньо переміщених осіб є ключовими умовами збереження соціальної цілісності та національної стійкості.

У цьому контексті фінансова політика повинна забезпечувати не лише функціонування державних інститутів, а й виконання зобов'язань перед громадянами в умовах дефіциту ресурсів, трансформації ринків, дестабілізації економіки та загроз бюджетній безпеці. Формування соціально орієнтованої моделі фінансової політики в умовах війни потребує адекватних адаптаційних механізмів, спрямованих на збереження пріоритетів соціального захисту, запобігання соціальному виключенню та посилення адресності державної підтримки.

Науковий інтерес до зазначеної проблематики обумовлений необхідністю пошуку фінансових рішень, які зможуть одночасно реагувати на виклики безпеки, зберігати функціонування соціальних інститутів та підтримувати потенціал відновлення країни. Оцінка загроз, обмежень і потенційних механізмів адаптації фінансової політики в такому критичному контексті є важливим етапом для вироблення стратегічних орієнтирів державного регулювання соціально-економічного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальність дослідження соціально орієнтованої фінансової політики в умовах воєнного стану зумовила зростання кількості наукових публікацій, присвячених питанням трансформації державних фінансів, переорієнтації фінансових пріоритетів і адаптації бюджетної політики до умов глибокої кризи. Вітчизняні дослідники приділяють увагу як загальнофінансовим викликам, так і окремим напрямкам фінансового регулювання, зокрема соціальному захисту, податковій політиці, борговому навантаженню та підтримці економічної стійкості.

У дослідженні Т. Бондарук [1] фінансова політика в умовах війни розглядається як фактор регі-

онального економічного розвитку. Автор наголошує на необхідності забезпечення балансу між централізованим перерозподілом ресурсів і підтримкою базового рівня соціальних послуг на місцях. Звертається увага на зниження спроможності місцевих бюджетів виконувати соціальні функції, що потребує державної компенсаторної політики. Проблематика соціального капіталу та соціальної згуртованості територіальних громад в умовах війни проаналізована у роботі О. Дяконенка [2], де акцентується на трансформації ролі фінансової інструментарію як засобу зміцнення внутрішньої соціальної стійкості в умовах поглибленої кризи. Підкреслюється, що ефективне фінансове реагування має базуватись на розширенні адресності, прозорості та справедливості розподілу коштів. Питання адаптації фінансового простору до умов воєнного й поствоєнного періодів розглянуто у дослідженні І. Луїної, О. Білоусової та Н. Фролової [3]. Автори обґрунтовують необхідність гнучких і стійких бюджетних інструментів, здатних швидко реагувати на надзвичайні виклики, а також інтеграції стратегічного бачення відновлення у поточні бюджетні практики. А. Луцик [4] наголошує на пріоритетності реалізації цілей сталого розвитку в межах фінансової політики навіть в умовах воєнного стану. Автор обґрунтовує, що соціальна орієнтованість бюджету має залишатися засадничою цінністю, а фінансові рішення повинні враховувати довгостроковий вплив на соціальну стабільність та інклюзію. Окремі аспекти фінансового регулювання в кризових умовах розкриваються у статті М. Скорик та В. Брухалія [5], де досліджено податкові стимули для бізнесу під час війни. Автори підкреслюють, що підтримка підприємництва через фінансові пільги повинна бути взаємопов'язана з потребами збереження робочих місць, доходів населення та податкової бази соціального сектору. У дослідженні М. та О. Трофімчуків [6] розглянуто особливості управління державним боргом у воєнний період. Наголошено, що збільшення боргового навантаження потребує чіткої координації з фінансовими обмеженнями та пріоритетами соціальних видатків. Ходжаян А. та Шеїн О. [7] аналізують модернізацію фінансової політики в межах Національної стратегії доходів до 2030 року. Увагу приділено тому, як реформа дохідної частини бюджету може підвищити фінансову стійкість і дати можливість забезпечити соціальні зобов'язання держави в період глибоких викликів. Міжнародний досвід фінансового та монетарного реагування на війну подано у публікації О. Шарова [8], де порушено важливість системного бачення фінансової політики у кризовий період і перспективи застосування зарубіжних інструментів підтримки соціальних функцій держави.

Загалом аналіз наукових джерел свідчить про зростаючий інтерес до проблеми фінансової

адаптації в умовах війни. Водночас недостатньо вивченою залишається саме комплексна оцінка соціально орієнтованої фінансової політики, її реальних обмежень, ефективності впровадження інструментів та впливу на стійкість системи соціального забезпечення. Необхідним є подальше дослідження адаптаційних механізмів, які дозволяють забезпечити соціальні гарантії в умовах фінансового дефіциту, посиленої безпекової витратної частини бюджету та обмеженого доступу до внутрішніх і зовнішніх ресурсів.

Метою статті є дослідження особливостей реалізації соціально орієнтованої фінансової політики України в умовах війни, визначення її обмежень і загроз, а також обґрунтування адаптаційних механізмів, спрямованих на забезпечення стійкості системи соціального захисту та підтримання базових функцій держави в умовах фінансового напруження.

Виклад основного матеріалу дослідження. У контексті сучасних глобальних викликів, зокрема повномасштабної війни, що триває в Україні, питання соціально орієнтованої фінансової політики набуває особливої ваги. У науковій площині соціально орієнтована фінансова політика визначається як сукупність заходів державного фінансового впливу, спрямованих на забезпечення соціальної рівноваги, підтримку вразливих верств населення, пом'якшення наслідків економічних криз та зміцнення людського капіталу. У період воєнного конфлікту така політика повинна не лише забезпечувати мінімальний рівень соціальних гарантій, а й виступати стабілізуючим інструментом збереження функціональності суспільних інститутів.

Бюджетна система в умовах війни стикається з необхідністю перерозподілу ресурсів на користь безпекового сектору, що закономірно обмежує можливості соціального фінансування. Водночас саме соціальні функції бюджету відіграють ключову роль у забезпеченні соціальної згуртованості, запобіганні бідності, підтримці внутрішньо переміщених осіб, ветеранів, осіб з інвалідністю та інших вразливих категорій. Таким чином, соціальна складова фінансової політики перетворюється на фактор внутрішньої стабільності та елемент економічної безпеки [1, 3].

Фінансова політика в умовах надзвичайних обставин має виконувати низку взаємопов'язаних функцій:

- 1) компенсаційна – згладжування втрат доходів домогосподарств, підприємств і територій, постраждалих від воєнних дій;
- 2) розподільча – перерозподіл ресурсів на користь найбільш вразливих категорій населення;
- 3) стимулююча – забезпечення умов для підтримки зайнятості, малого бізнесу та внутрішнього попиту;
- 4) стабілізаційна – забезпечення макрофінансової рівноваги і зменшення соціальної напруги;

5) адаптаційна – швидке реагування на динаміку соціальних потреб та структурних дисбалансів.

Для забезпечення ефективної реалізації соціально орієнтованої фінансової політики в кризових умовах необхідне поєднання гнучкості інструментів, прозорості бюджетних рішень та високого рівня адресності. Соціально спрямовані фінансові заходи мають орієнтуватися не лише на утримання поточних витрат, а й на забезпечення соціальної мобільності та формування потенціалу для післякризового відновлення [2; 4]. З урахуванням сучасних умов, можна узагальнити ключові принципи соціально орієнтованої фінансової політики [1; 2; 4; 7]:

1. Пріоритет захисту вразливих груп – ресурсна перевага за програмами для внутрішньо переміщених осіб, ветеранів, багатодітних сімей, людей з інвалідністю;

2. Оперативність і гнучкість – адаптація бюджетних програм до динаміки бойових дій, зміни чисельності отримувачів допомоги;

3. Адресність – максимальна таргетованість виплат, недопущення розпорошення ресурсів;

4. Прозорість і цифровізація – застосування цифрових платформ для реєстрації потреб, управління виплатами та звітності;

5. Інклюзивність – врахування соціальних, регіональних, вікових та інших відмінностей у формуванні бюджетних рішень;

6. Стійкість – поєднання поточної соціальної підтримки з довгостроковими заходами посилення економічної активності населення.

Отже, в умовах воєнного конфлікту соціально орієнтована фінансова політика перетворюється на ключовий інструмент не лише забезпечення життєдіяльності населення, але й гарантування функціонування інституцій держави, підтримання легітимності влади та формування передумов для соціально-економічного відновлення. Розуміння її функцій і принципів є відправною точкою для оцінки практики фінансового реагування та пошуку адаптаційних механізмів в умовах обмежених ресурсів і високих соціальних ризиків.

Фінансова система України у 2022–2024 роках функціонує в умовах безпрецедентного навантаження, обумовленого необхідністю фінансування оборони, ліквідації гуманітарних наслідків війни, підтримки внутрішньо переміщених осіб, відновлення критичної інфраструктури та забезпечення макрофінансової стабільності. Це значною мірою звужує бюджетний простір для реалізації повноцінної соціально орієнтованої політики. У структурі видатків державного бюджету частка соціальних програм істотно скорочується, особливо у порівнянні з темпами зростання оборонних витрат. Зокрема, за відкритими даними, у 2023 році понад 45% усіх видатків державного бюджету було спрямовано на сектор безпеки та оборони, тоді як

витрати на охорону здоров'я, освіту та соціальний захист залишилися на рівні, недостатньому для покриття зростаючих потреб населення [1; 3; 6].

Ключовими фіскальними обмеженнями для реалізації соціальної функції держави в умовах війни є:

- зниження податкових надходжень унаслідок падіння економічної активності, втрати виробничих потужностей та скорочення зайнятості;
- дефіцит бюджету, який у 2023 році перевищив 20% ВВП, що значно обмежує можливості автономного фінансування соціальних програм;
- зростання зовнішньої фінансової залежності, через що частина соціальних програм фінансується за рахунок донорських коштів, що є ризиком для стійкості;
- обмежена інституційна спроможність органів влади на тимчасово окупованих і деокупованих територіях реалізовувати соціальні політики;
- гуманітарні втрати, зокрема пошкодження соціальної інфраструктури, які унеможливають фізичний доступ до послуг.

Наслідком фіскальних обмежень є зростання соціальних ризиків, зокрема зниження рівня соціального забезпечення, загострення бідності, нерівномірність доступу до базових послуг, посилення демографічної кризи. Найбільш уразливими виявилися внутрішньо переміщені особи, домогосподарства у прифронтових регіонах, багатодітні сім'ї та особи з інвалідністю [2; 4; 5].

Для систематизації основних чинників, що обмежують соціальну орієнтованість фіскальної політики України в умовах війни, доцільно узагальнити їх у табл. 1.

Аналіз показує, що реалізація соціально орієнтованої фіскальної політики в Україні наразі відбувається в умовах глибокої ресурсної обмеженості, інституційних викликів та високих очікувань суспільства. Водночас зберігається значний потенціал для впровадження адаптаційних механізмів, які дозволять забезпечити мінімально допустимий рівень соціального захисту, підтримати вразливі групи населення і сформулювати пере-

думови для післявоєнного відновлення соціальної інфраструктури та економіки в цілому.

Реалізація соціально орієнтованої фіскальної політики в умовах воєнного стану потребує не лише збереження мінімального рівня соціального захисту, а й пошуку інструментів адаптації, здатних компенсувати обмеження бюджету, запобігати зростанню соціального напруження та формувати підґрунтя для відновлення. Класичні інструменти державного фінансування в умовах кризи часто втрачають ефективність або стають ресурсно недосяжними. Тому в сучасному українському контексті доцільним є застосування гнучких, цифрових, адресних і партнерських моделей реалізації соціальної функції бюджету.

В умовах високої ресурсної обмеженості основним завданням фіскальної політики має стати оптимізація структури соціальних видатків з акцентом на результативність, прозорість та справедливість розподілу. Йдеться не лише про скорочення неефективних програм, а про їх переконфігурацію відповідно до поточних викликів. Соціальна підтримка має бути максимально орієнтована на тих, хто зазнав прямих або опосередкованих втрат внаслідок воєнних дій: внутрішньо переміщених осіб, осіб з інвалідністю, багатодітних родин, домогосподарств у прифронтових регіонах.

У цьому контексті адаптаційні механізми фіскальної політики можуть охоплювати такі напрями:

1. Підвищення адресності та цифровізація соціальних видатків. Створення єдиної цифрової платформи для реєстрації потреб, подачі заявок і розподілу соціальної допомоги дозволяє зменшити адміністративні витрати, уникнути дублювання виплат та забезпечити їхній цільовий характер. Це особливо важливо в умовах мобільності населення, руйнування місцевих адміністрацій та обмеженого контролю.

2. Пріоритизація програм підтримки найбільш вразливих груп. В умовах обмежених ресурсів доцільно зосередити фінансування на програмах прямої грошової допомоги для цільових груп.

Таблиця 1 – Основні фіскальні обмеження та соціальні ризики реалізації соціально орієнтованої фіскальної політики в умовах війни

Напрямок	Конкретні прояви	Наслідки для соціальної політики
Доходи бюджету	Зменшення податкової бази, скорочення економічної активності	Недофінансування соціальних програм, скорочення пільг
Видатки бюджету	Пріоритет безпекового сектору, обмеження соціальних видатків	Зростання нерівності, погіршення якості послуг
Зовнішнє фінансування	Залежність від міжнародних донорів	Нестабільність підтримки, політична вразливість
Інфраструктура	Руйнування закладів охорони здоров'я, освіти, соцзахисту	Фізична недоступність послуг для значної частини населення
Адміністрування	Втрата керованості в окремих регіонах, перевантаження органів влади	Зниження ефективності розподілу ресурсів, затримки виплат

Джерело: систематизовано автором на основі [1–3; 5; 6]

Зменшення загальних (неадресних) субсидій на користь індивідуальної підтримки може забезпечити більш справедливий розподіл ресурсів.

3. Гнучке бюджетне планування із включенням механізмів швидкого реагування. Включення до складу бюджету резервних фондів, програм «швидкого реагування» та гнучких трансфертів дозволяє оперативно реагувати на зміни ситуації – наприклад, на нові хвилі внутрішньої міграції чи руйнування соціальної інфраструктури.

4. Інтеграція міжнародної допомоги у систему публічних фінансів. Врахування коштів міжнародних донорів як компоненту загального соціального бюджету дає змогу координувати дії, уникати дублювання та сприяти довгостроковому плануванню. Також важливим є формування умов для продовження допомоги після війни – з переходом від гуманітарної до інституційної підтримки.

5. Муніципальна децентралізація соціальних рішень у поєднанні з державною підтримкою. Надання громадам більшої гнучкості у реалізації соціальної політики з одночасною централізованою підтримкою з державного бюджету дозволяє адаптувати допомогу до локальних умов і потреб.

6. Реформування системи соціальних пільг. Перегляд критеріїв надання пільг, автоматизація перевірок та поступовий перехід від категоріального до потребоорієнтованого підходу зменшує витрати та підвищує ефективність.

7. Податкова підтримка домогосподарств із соціальними витратами. Запровадження податкових відрахувань або компенсацій на освіту, лікування, догляд за дітьми може частково зменшити навантаження на пряме бюджетне фінансування.

8. Фінансування соціальної інфраструктури через державно-приватне партнерство. Реконструкція пошкоджених шкіл, лікарень, соціальних центрів може здійснюватися з використанням механізмів співфінансування, концесій та соціального інвестування.

9. Інтеграція принципів сталого розвитку в соціальне бюджетування. Довгострокове бюджетне планування повинно враховувати не лише поточні потреби, а й інвестиції у людський капітал, охорону здоров'я, освіту та інклюзію, що є базою соціальної безпеки в поствоєнний період.

10. Публічна підзвітність та громадський контроль у сфері соціальних фінансів. В умовах воєнного стану посилення відкритості бюджетного процесу має на меті не лише забезпечення ефективності, а й зміцнення довіри до держави як гаранта соціального захисту.

Упровадження зазначених адаптаційних механізмів потребує не тільки оновлення технічних процедур, але й зміни філософії фінансового регулювання – з орієнтацією на результат, стійкість, гнучкість і ціннісну орієнтацію на людину. В умовах глибокої кризи саме соціальна орієнтація фінансової політики здатна стати чинником стабіліза-

ції, запобігання розколу суспільства та закладення основ для повоєнного відновлення на принципах солідарності, справедливості та інклюзивного зростання.

Висновки. Проведене дослідження підтвердило, що в умовах повномасштабної війни соціально орієнтована фінансова політика перетворюється на критично важливий елемент державного управління, який забезпечує не лише базовий рівень соціального захисту, а й виконує стабілізуючу функцію для економіки, інституційної спроможності та суспільної згуртованості. У складних умовах скорочення дохідної бази бюджету, зростання витрат на оборону, зовнішньої фінансової залежності та руйнування соціальної інфраструктури, саме соціальна складова фінансової політики стає індикатором внутрішньої стійкості держави.

Встановлено, що система фінансового управління в Україні стикається із рядом критичних обмежень, які значною мірою унеможливають реалізацію повноцінної соціальної функції бюджету. До них віднесено: скорочення податкових надходжень, дефіцит бюджету, нерівномірність регіонального розвитку, нестабільність зовнішньої допомоги та низьку ефективність адміністрування соціальних програм. Такі фактори призводять до поглиблення соціальної нерівності, підвищення бідності, обмеження доступу населення до базових послуг, що в умовах війни можуть мати довгострокові наслідки для економічного відновлення й демографічної стабільності.

З метою мінімізації зазначених ризиків обґрунтовано систему адаптаційних механізмів, які дозволяють переформатувати соціальну складову фінансової політики відповідно до наявних ресурсів та актуальних потреб. До таких механізмів належать: цифровізація соціальних видатків, підвищення адресності, реформування системи пільг, гнучке бюджетне планування, використання міжнародної допомоги, державно-приватне партнерство у сфері соціальної інфраструктури, запровадження елементів податкової підтримки соціально вразливих домогосподарств. Їх застосування дозволить підвищити ефективність використання наявних бюджетних ресурсів, забезпечити соціальну справедливість та підтримати базовий рівень добробуту найбільш постраждалих категорій населення.

Наголошено, що соціально орієнтована фінансова політика повинна ґрунтуватися на принципах пріоритетності захисту вразливих груп, прозорості, інклюзивності та стійкості. У воєнний період вона має виконувати не лише розподільчу, а й стратегічну функцію – зберігати соціальний потенціал країни, забезпечувати гідність громадян, а також формувати довіру до держави як гаранта соціальних зобов'язань. Це створює необхідні передумови для повоєнної трансформації фінансової системи в напрямі стійкого, справедливого та соціально відповідального розвитку.

Список використаних джерел:

1. Бондарук Т. Г. Фіскальна політика в умовах воєнного стану як фактор економічного розвитку територій. *Ефективна економіка*. 2022. №12. DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2022.12.2>
2. Дяконенко О. Соціальний капітал територіальних громад України в умовах війни: сучасні трансформації та прогнозні зрушення. *Демографія та соціальна економіка*. 2023. № 2. С. 54–71
3. Луніна І. О., Білоусова О. С., Фролова Н. Б. Особливості формування фіскального простору у воєнний та поствоєнний періоди. *Економіка та держава*. 2022. № 4. С. 20–28
4. Луцик А. Обґрунтування пріоритетності досягнення цілей сталого розвитку у здійсненні фіскальної політики. *Світ фінансів*. 2021. Вип. 1(66). С. 89–101
5. Скорик М. О., Брухаль В. Р. Податкове стимулювання бізнесу в умовах воєнного стану. *Молодий вчений*. 2023. № 4 (116). С. 173–177
6. Трофімчук М., Трофімчук О. Особливості управління державним боргом України в умовах війни. *Вісник економіки*. 2023. № 3(109). С. 198–211
7. Ходжаян А., Шейн О. Модернізація державної фіскальної політики в межах національної стратегії доходів до 2030 року та її роль у забезпеченні економічної безпеки. *Економічний аналіз*. 2024. Том 34. № 1. С. 326–336
8. Шаров О. Міжнародний досвід монетарної політики в умовах війни: уроки для України. *Журнал європейської економіки*. 2022. Т. 21, № 2 (81). С. 174–189

References:

1. Bondaruk T. H. (2022) Fiskalna polityka v umovakh voiennoho stanu yak faktor ekonomichnoho rozvytku terytorii [Fiscal policy under martial law as a factor of territorial economic development]. *Efektivna ekonomika – Effective Economy*. No. 12. DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2022.12.2> (in Ukrainian)
2. Diakonenko O. (2023) Sotsialnyi kapital terytorialnykh hromad Ukrainy v umovakh viiny: suchasni transformatsii ta prohnosni zrushennia [Social capital of territorial communities of Ukraine during the war: current transformations and forecast shifts]. *Demohrafiia ta sotsialna ekonomika – Demography and Social Economy*. No. 2. Pp. 54–71. (in Ukrainian)
3. Lunina I. O., Bilousova O. S., Frolova N. B. (2022) Osoblyvosti formuvannia fiskalnoho prostoru u voiennyi ta postvoiennyi periody [Specifics of forming the fiscal space during wartime and post-war periods]. *Ekonomika ta derzhava – Economy and State*. No. 4. Pp. 20–28. (in Ukrainian)
4. Lutsyk A. (2021) Obhruntuvannia priorytetnosti dosiahnennia tsilei staloho rozvytku u zdiisnenni fiskalnoi polityky [Justification of the priority of achieving sustainable development goals in fiscal policy]. *Svit finansiv – World of Finance*. Issue 1(66). Pp. 89–101. (in Ukrainian)
5. Skoryk M. O., Brukhal V. R. (2023) Podatkove stymuliuvannia biznesu v umovakh voiennoho stanu [Tax incentives for business under martial law]. *Molodyi vchenyi – Young Scientist*. No. 4 (116). Pp. 173–177. (in Ukrainian)
6. Trofimchuk M., Trofimchuk O. (2023) Osoblyvosti upravlinnia derzhavnym borhom Ukrainy v umovakh viiny [Features of public debt management of Ukraine in wartime]. *Visnyk ekonomiky – Bulletin of Economics*. No. 3(109). Pp. 198–211. (in Ukrainian)
7. Khodzhaiian A., Shein O. (2024) Modernizatsiia derzhavnoi fiskalnoi polityky v mezhakh natsionalnoi stratehii dokhodiv do 2030 roku ta yii rol u zabezpechenni ekonomichnoi bezpeky [Modernization of state fiscal policy under the National Revenue Strategy until 2030 and its role in ensuring economic security]. *Ekonomichniy analiz – Economic Analysis*. Vol. 34. No. 1. Pp. 326–336. (in Ukrainian)
8. Sharov O. (2022) Mizhnarodnyi dosvid monetarnoi polityky v umovakh viiny: uroky dlia Ukrainy [International experience of monetary policy during wartime: lessons for Ukraine]. *Zhurnal yevropeiskoi ekonomiky – Journal of European Economy*. Vol. 21. No. 2 (81). Pp. 174–189. (in Ukrainian)

Стаття надійшла до редакції 07.04.2025